

Ukrainian as a Foreign Language. Issue 9. P. 12–21).

REFERENCES

1. Vetokhov, A. M. (2006). *Psikhologo-pedagogicheskaya kharakteristika sovremennykh metodov obucheniya inostrannomu yazyku v shkole*. [Psychological and pedagogical characteristics of modern methods of teaching a foreign language at school].

2. Dorofyeyeva, Ye. A. (2008). *Realizatsiya intehrovanoho pidkhodu na urokakh ukrayins'koyi movy v 10-11 klasakh*. [Implementation of an integrated approach in Ukrainian language lessons in grades 10-11]. Cherkasy.

3. Kabanov, P. G. *Problema metodologicheskoy kul'tury v filosofii i pedagogike*. [The problem of methodological culture in philosophy and pedagogy]. [Elektronnyy tekst] // http://www.asf.ru/Publ/monogr/glav1_1.html.

4. Lyubashenko, O. V. (2007). *Linhvodydaktychni stratehiyi : proektuvannya protsesu navchannya ukrayins'koyi movy u vyshchii shkoli*. [Linguodidactic strategies : desining the process of Ukrainian language learning in the higher school]. Nizhyn.

5. Orlovs'ka, L. K. (2007). *Metodychni pryntsypy orhanizatsiyi intehrovanoho navchannya hramatyky druhoyi inozemnoyi movy*. [Methodical principles of organizing the integrated grammar teaching of the second foreign language]. Kyiv.

6. Romanenko, O. (2010). *Komunikativno-kohnityvnyy pidkhid u navchanni druhoyi inozemnoyi movy maybutnikh ekonomistiv*. [Communicative-cognitive approach in teaching a second foreign language to future economists]. Slov'yans'k.

7. Semenoh, O. M. (2005). *Systema profesinyoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv ukrayins'koyi movy i literatury (v umovakh pedahohichnoho universytetu)*. [The system of professional training of the future Ukrainian language and literature teachers (in the conditions of pedagogical university)]. Kyiv.

8. *Ukrayins'ka mova : prohrama ta systema oriyentyriv dlya samostiyanoi roboty studentiv : navchal'nyy posibnyk*. (1998). [Ukrainian language : program and system of guidelines for students' individual work]. Kyiv.

9. Ushakova, N., Trostyns'ka, O. (2014). *Vyvchennya ukrayins'koyi movy studentamy-inozemtsyamy : kontseptual'ni zasady*. [Studying of the Ukrainian language by foreign students : conceptual principles].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОЛУБОВА Ганна Василівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри української та іноземних мов Одеського державного аграрного університету.

Наукові інтереси: викладання іноземної мови у вищій школі: теоретичні та практичні аспекти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HOLUBOVA Hanna Vasylivna – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Languages, Odesa State Agrarian University.

Circle of scientific interests: foreign language teaching in the higher school: theoretical and practical aspects.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2021 р.

УДК 373.3.091.3-056.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-101-105

ЗАВІТРЕНКО Долорес Жораївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-4810>

e-mail: zavitrenkod@gmail.com

РАЦУЛ Анатолій Борисович –

кандидат педагогічних наук, професор

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4379-2306>

e-mail: aratsul40@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сьогоднішній день особливу значущість мають питання використання інформаційних технологій в інклюзивній освіті. Якщо навчально-пізнавальна діяльність учнів з особливими

освітніми потребами не завжди можлива та ефективна при використанні традиційних засобів, саме інформаційні технології дозволяють забезпечити необхідну якість освіти, інтегрувати учнів з особливими можливостями в освітній процес в умовах

інклюзії.

Актуальність проблеми дослідження полягає в тому, що її вивчення дозволить визначити не лише переваги, що досягаються за допомогою впровадження таких технологій в освітній процес сучасної школи, але і виявити найбільш значимі труднощі, що виникають у педагогів у зв'язку з використанням інформаційних технологій в навчанні учнів з ООП. Це, у свою чергу, дозволить визначити, які дії необхідно зробити для того, щоб процес їх застосування став найбільш ефективним та сприяв підвищенню якості освіти в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам проблеми використання інформаційних технологій в інклюзивній освіті присвячені численні психолого-педагогічні дослідження, основними напрямками яких є поняття та особливості інформаційних технологій в освіті (Г. А. Абумова, Т. П. Гордієнко, В. А. Кудінов, Е. І. Ярославлева); суть процесів цифрової трансформації (О. Б. Акімова, А. С. Вавілова, Я. В. Корякіна, В. С. Москалюк, Е. А. Цветкова); специфіка використання інформаційних технологій в інклюзивній освіті (Г. І. Аксьонова, Н. Н. Демет'єва, Л. Т. Зембатова, Ч. М. Міркарімова, Е. В. Руденко, Ф. Р. Хайбулєва).

Метою статті є дослідження використання різних інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі освіти інформаційні технології стали буденною частиною освітнього процесу, вони активно застосовуються в науковій сфері та практичній діяльності. Поняття «технологія навчання» на сьогоднішній день є загальноприйнятим терміном в сучасній педагогічній літературі. ЮНЕСКО розглядає термін «технологія навчання» як системний метод створення, застосування і визначення всього навчального процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних, людських ресурсів та їх взаємодії. Важливо підкреслити, що засвоєння і застосування знань з урахуванням технічних ресурсів – оптимізація традиційних форм і методів освіти [2].

Розвиток інформаційних технологій дозволив впровадити нові методи взаємодії учнями освітніх установ, з'являється новий вид освітньої технології – дистанційне навчання.

Дистанційне навчання, як нова педагогічна технологія – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку

інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей в певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (учнів або студентів).

На території України діти з особливими освітніми потребами здобувають освіту в спеціалізованих інклюзивних навчальних закладах, за допомогою домашнього навчання (сімейна освіта) або в спеціальних школах. Подібна форма навчання показує, що такі діти виявляються ізольованими не лише від своїх однолітків, але і від сім'ї, адже це згубно позначається на психоемоційному та інтелектуальному розвитку підростаючого покоління.

Відповідно до основного підходу ЮНЕСКО, «освіта повинна взяти на себе виконання складного завдання з перетворення відмінностей між людьми в конструктивний чинник, сприяючий зміцненню взаєморозуміння між окремими членами і суспільством в цілому» [2].

Педагоги обов'язково повинні продумувати методи і форми навчання, які допоможуть дитині з ООП адаптуватися в навколишньому світі. Включення дітей з особливостями розвитку в освітній процес в масових школах – це абсолютно новий підхід для української освіти, який отримав назву «інклюзивне навчання».

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість. Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії [3].

У Законі «Про освіту» детально розписується, на якому якісному рівні повинна забезпечуватися дистанційна (віддалена) взаємодія у рамках процесу навчання дітей з ООП [3].

Застосування ІКТ в навчанні дітей з особливими освітніми потребами надзвичайно різноманітні. Виділяються наступні основні напрями їх використання в педагогічному процесі:

1. Застосування ІКТ для вирішення компенсаторних завдань. Використання

сучасних технологій як допоміжних пристроїв дозволяє учням з особливими потребами брати активну участь в навчальному, практичноорієнтованому процесі та комунікації. Так, наприклад, у разі порушень опорно-рухового апарату ІКТ дозволяють людині писати, а у разі порушень зору роблять можливим процес читання. З цієї точки зору технології забезпечують учням можливість контролювати оточуючу дійсність, дозволяють вирішувати соціальні та навчальні, а іноді і проблемно-орієнтовані завдання, надають доступ до різноманітних інформаційних ресурсів.

2. Застосування ІКТ для вирішення дидактичних завдань. Використання ІКТ як дидактичного інструменту сприяє зміні підходів до навчально-методичного процесу і стимулює появу нових стратегій навчання та контролю знань. Використання інформаційних технологій дозволяє звести до мінімуму відмінності між учнями і робить можливим застосування сучасних педагогічних прийомів, спрямованих на покращення взаємодії учнів з однолітками та педагогами.

3. Застосування ІКТ для вирішення комунікативних завдань. Інформаційні технології можуть виступати посередником в процесі спілкування людей з особливими потребами. Для кожної категорії користувачів, що зазнають труднощі в процесі комунікації, мають бути розроблені і адаптовані спеціальні допоміжні пристрої. Передусім, йдеться про персональний комп'ютер для людей, у яких труднощі в міжособовому спілкуванні ускладнюються руховими порушеннями й технології часто виявляються єдиним способом зв'язку із зовнішнім світом, які дозволяють виразити свої думки та потреби.

Сучасному суспільству вже пощастило побачити, як сучасні технології служать на благо розвитку людей з недоліками психофізичного розвитку.

Стівен Хокінг – це по-справжньому унікальна людина, яка через життєві обставини була вимушена використати сучасні напрацювання в області інформаційних технологій для спілкування з навколишнім світом. У 1962 році у Хокінга стали проявлятися ознаки бічного аміотрофічного склерозу, який призвів до паралічу. Після операції на горлі в 1985 році він втратив здатність говорити. Друзі подарували йому синтезатор мови, який був встановлений на його кріслі-колясці. Деяку рухливість зберігав лише вказівний палець на правій руці Хокінга. Згодом рухливість залишилася лише в м'язі щокви, навпроти якої був закріплений інфрачервоний

датчик. З його допомогою фізик управляв комп'ютером, що дозволяв йому спілкуватися з оточенням.

Ніколас Джеймс (Нік) Вуйчич – людина, у якої з народження немає кінцівок. Його батьки всіляко намагалися зробити життя їх сина простіше. Для цього використовувалися спеціальні протези, які могли імітувати рухи рук, що дозволяло маніпулювати різними предметами. Освітня діяльність Ніколаса Вуйчича проходила в стінах спеціалізованої школи інтернатного типу, але на початку 1990 року сім'єю було прийнято рішення про перехід в загальноосвітній навчальний заклад. Грамотна робота педагогів дозволила особливій дитині здобувати освіту в повному об'ємі з використанням спеціальних технологій.

Захоплюючі історії життя Стівена Хокінга і Ніколаса Вуйчича наштовхують людство думати нестандартно, проектувати і створювати нові технічні пристрої (біомеханічне протезування), які впроваджуватимуться не лише у буденне життя людини з ООП, але і в освітній процес.

Розробка біомеханічних протезів (біонічне протезування) – це специфічна наукова область, яка знаходиться на стику робототехніки, біології, біомедицини інженерії, кібернетики, електроніки та фізики. Ці пристрої призначені в першу чергу для відновлення рухових функцій людини.

Основні засоби ІКТ, що використовуються для навчання людей з ООП:

– стандартні технології – наприклад, комп'ютери, що мають вбудовані функції налаштування для осіб з обмеженими можливостями;

– доступні формати даних, відомі також як альтернативні формати, – наприклад, HTML, аудіокниги системи DAISY (Digital Accessibility Information System – електронна доступна інформаційна система);

– допоміжні технології: слухові апарати, пристрої для читання з екрану, клавіатури із спеціальними можливостями і так далі.

Особливу увагу необхідно приділити допоміжним технологіям. Допоміжні технології (ДТ) – це абсолютно нові пристрої, устаткування, програмне забезпечення, що спрямовані на посилення, підтримку та покращення функціональних можливостей людей з ООП.

Для того, щоб ІКТ були доступні кожній людині з особливими освітніми потребами, необхідно використати декілька практичних рішень при застосуванні:

1. Максимально використати спеціальні можливості забезпечення доступності

сучасних технологій. Більшість традиційних ІКТ, такі як персональні комп'ютери, ноутбуки, планшети, інтерактивні дошки, проектори та інші технічні засоби навчання, вживані в школах, мають безліч особливих функцій, які, завдяки установці спеціальних характеристик, можуть допомогти великому числу учнів в освоєнні навчальної програми та фіксації результатів виконаної ними теоретичної та практичної роботи.

2. Допомогати учням в «освоєнні» шляхом оволодіння особливими функціями комп'ютера, які відповідають їх потребам. Здатність персоналізувати технологію з тим, щоб вона відповідала власним перевагам і потребам – це необхідна життєва навичка, яка буде корисна для учнів у міру того, як вони проходили кожну ступінь освіти.

3. З'являється гостра необхідність відстежувати і використовувати потенціал нових розробок і очікуваних в найближчому майбутньому технологій, адже саме вони є засобами подолання нинішніх бар'єрів. Заслужують на особливу увагу технологічні тенденції – це, зокрема, навчання за допомогою мобільних систем, вирішення на основі хмарних обчислень, сенсорний екран, інтерактивно призначені для користувача інтерфейси з розпізнаванням жестуляції та дослідження із застосування ігрових консолей для навчання.

4. Виховувати інклюзивне та позитивне ставлення до застосування технологій в навчанні. Поведінкові бар'єри та боязнь нових технологій з боку педагогів та батьків значно знижують можливості того, щоб викладачі скористалися доступними ІКТ навіть в добре забезпечених ресурсах умовах.

5. Необхідно розробляти методичні рекомендації з роботи та використання сучасних ІКТ, навчати педагогів надавати їм допомогу. Для того, щоб переконати педагогів в цінності доступних ІКТ в класній кімнаті, вони повинні мати необхідні інформаційно-комунікаційні компетентності.

6. Створювати можливості для успішного навчання і постійно надавати підтримку, яка потрібна для ефективного застосування доступних інформаційно-комунікаційних технологій, – це, у своєму роді «командне завдання».

7. Необхідно враховувати потреби учнів з ранніх етапів формування початкової загальноосвітньої програми. Розробка навчальної програми, яка із самого початку відповідає потребам найбільшого числа учнів, знижує необхідність процесу її доопрацювання.

8. Застосування доступних ІКТ має бути невід'ємною частиною плану з впровадження

ІКТ в освітній процес кожної загальноосвітньої установи. В умовах швидкого технологічного та інформаційного розвитку в усіх сферах людської діяльності необхідною і обов'язковою умовою розвитку та модернізації держави стає включення людей з особливостями у фізичному і психічному розвитку в нове освітнє середовище, що ґрунтується на використанні ІКТ, а також забезпечення рівних можливостей для усіх людей.

Застосування ІКТ та розвиток інформаційно-комунікаційних компетентностей педагогів загальної освіти є однією з умов впровадження в освітню практику сучасних технологій, передусім враховуючи усебічний гармонійний розвиток та освіти дітей з особливими потребами у яких часто виникають труднощі в спілкуванні, навчанні, пересуванні.

Грамотне використання ІКТ в освітньому процесі дозволить виховати таку особистість, яка розвиватиме в собі наступні особливості: становлення і подальший розвиток системного мислення; формування наукового інтересу в освітньому процесі; розвиток креативності; розвиток інтересу до міждисциплінарної роботи у рамках освітнього процесу; формування і подальший розвиток комунікативних навичок; готовність до безперервної освіти та самоудосконалення; готовність працювати з великою кількістю наукової інформації.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, інформаційно-комунікаційні засоби навчання є інструментом соціальної інтеграції людей з ООП, оскільки забезпечують їм вільний доступ до знань та інформації. Реалізація інклюзивної освіти сприяє формуванню толерантної поведінки учнів, розвитку гуманної особистості, здатної до співпереживання. У такій освітній системі використання сучасних ІКТ виступає одним із засобів спеціальних освітніх та реабілітаційних технологій, що ефективно забезпечують реалізацію і засвоєння освітніх програм.

Звичайно, застосування ІКТ не вирішує усіх проблем в освіті людей з ООП. ІКТ лише забезпечують покращення доступу до інформації та підтримки комунікацій і можуть стати потужним дидактичним та комунікаційним засобом, що дозволяє учням з особливими освітніми потребами повноцінно брати участь в житті суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Косенко Ю. Г. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.
2. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ у дистанційному навчанні учнів з функціональними обмеженнями. *Інформаційні технології в освіті*: Херсон : ХДУ, 2013. № 16. С. 75–82.
3. Міщик Л. І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання. *Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф., Хмельницький, 27 квітня 2012 р. Хмельницький ін-т соц. технологій відкритого міжнар. ун-ту розвитку людини «Україна». Хмельницький, 2012. С. 122–125.
4. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті*: 36. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2013. №15. С. 138–145.
5. Масенко В. В., Колупаєва А. А., Мороз Б. С., Овсяник В. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах спеціального та інклюзивного навчання дітей зі слухомовленневими порушеннями. Київ. 2011.

REFERENCES

1. Kosenko, Y U. H. (2018). *Suchasni zasoby IKT pidtrymky inklyuzyvnoho navchannya*. [Modern ICT tools to support inclusive education]. Poltava.
2. Zaporozhchenko, Y U. H. (2013). *Vykorystannya zasobiv IKT u dystantsiynomu navchanni uchniv z funktsionalnyimi obmezhennyamy. Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti*. [The use of ICT tools in distance learning of students with disabilities]. Kherson.
3. Mishchuk, L. I. (2012). *Inklyuzyvna osvita yak umova sotsializatsiyi ditey-invalidiv u protsesi navchannya. Sotsialno-pedahohichna robota v zakladakh osvity inklyuzyvnoyi oriyentatsiyi*. [Inclusive education as a condition for the socialization of children with disabilities in the learning process]. Khmelnitsky.
4. Zaporozhchenko, Y U. H. (2013). *Vykorystannya zasobiv IKT dlya pidvyshchennya yakosti inklyuzyvnoyi osvity. Informatsiyni tekhnolohii v osviti*. [Using ICT tools to improve the quality of

inclusive education]. Kherson.

5. Masenko, V. V., Kolupayeva, A. A., Moroz, B. S., Ovsyanyk, V. P. (2011). *Vykorystannya informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy v umovakh spetsialnoho ta inklyuzyvnoho navchannya ditey zi slukhomovlennnyevymu porushennyamy*. [Use of information and communication technologies in the conditions of special and inclusive education of children with hearing and speech disorders]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОГРА

ЗАВІТРЕНКО Долорес Жораївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти та здоров'я людини Центрально українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: інклюзивний підхід при викладанні спеціальних методик.

РАЦУЛ Анатолій Борисович – кандидат педагогічних наук, професор декан факультету педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: педагогіка середньої та вищої школи, соціальна та корекційна педагогіка, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZAVITRENKO Dolores Zhoraiвна – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Special Education and Human Health of the Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: an inclusive approach in teaching special techniques.

RATSUL Anatoiy Borysovych – PhD of Pedagogy, Professor, Dean of faculty of Pedagogy and Psychology of the Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: pedagogy of secondary and higher school, social and correctional pedagogy, pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynsky.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2021 р.